

จักสานลุ่มน้ำโขง

ภูมิปัญญาเก่าพันปี

“เครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมที่เก่าแก่ของมนุษย์ โดยมีหลักฐานจากการขุดพบเครื่องมือเครื่องใช้ของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ เครื่องจักสานในบริเวณลุ่มน้ำโขงวิวัฒนาการมานับพันปี เนื่องจากชาวบ้านทำตัวเอง โดยใช้เครื่องมือพื้นๆ ผสานความคิดสร้างสรรค์ ขนบประเพณี ความเชื่อเฉพาะถิ่นกำหนดรูปแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิต ทำให้เครื่องจักสานบริเวณลุ่มน้ำโขงมีลักษณะเฉพาะถิ่นที่แฝงด้วยภูมิปัญญา มีคุณค่าควรแก่การศึกษา และอนุรักษ์ไว้อย่างยิ่ง ”

แม่น้ำโขง จากหิมาลัวยุโรป

แม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสำคัญของเอเชีย มีความยาวเป็นอันดับ 7 ของเอเชีย และที่ 11 ของโลก รวมระยะทาง 4,880 กิโลเมตร ต้นกำเนิดจากภูเขาหิมาลัวยุโรป ไหลผ่านที่ราบสูงทิเบต ผ่านมณฑลชิงไห่ ยูนนาน ตอนใต้ของจีน พม่า ไทย ลาว กัมพูชา และเวียดนาม ลงสู่ทะเลจีนใต้

ชื่อเสียงเรียงนาม

จีนเรียกแม่น้ำนี้ว่า แม่น้ำหลานชางเจียว หรือ แม่น้ำล้านช้าง พม่า ลาว เรียก แม่น้ำของ ไทยเรียก แม่น้ำโขง

แม่น้ำโขงมีตลิ่งสูงทั้งสองฝั่ง ไหลจากเหนือลงใต้ เลี้ยวเลาะไปตามไหล่เขา ผ่านเกาะแก่งกว่า 100 แห่ง เป็นแม่น้ำที่มีธรรมชาติสวยงาม คล้ายแม่น้ำดานูบในยุโรป จึงเรียกว่า แม่น้ำดานูบตะวันออกมีแม่น้ำหลายสาย ไหลลงแม่น้ำโขง เช่น กก ชี มูล และแม่น้ำเสียมเรียบ ดินริมแม่น้ำโขงมีแร่ธาตุอุดมสมบูรณ์ เมื่อไหลผ่านแต่ละประเทศทำให้เกิดที่ราบลุ่มแม่น้ำที่อุดมสมบูรณ์ ช่วงที่ไหลผ่านกัมพูชา เกิดทะเลสาบน้ำจืดขนาดใหญ่เรียกโตนเลสาบกลายเป็นที่ราบลุ่มกว้างขวางกินพื้นที่ถึงเวียดนาม

วิถีชีวิต และความเชื่อ

ลุ่มน้ำโขงมีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเกษตรและประมง จึงเป็นอาชีพร่วมที่สำคัญของประชากรประมาณ 300 ล้านคนในแถบนี้ ซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักปลูกข้าวได้ประมาณ 32 ล้านตันต่อปี ทำการประมงและมีผลผลิตจากแหล่งนิเวศน้ำสูงมากถึง 2 ล้านตันต่อปี วิถีชีวิตของผู้คนที่อาศัยอยู่สองฝั่งแม่น้ำผูกพันและ มีความเชื่อเกี่ยวกับแม่น้ำสายนี้ร่วมกัน เช่นอาชีพประมงน้ำจืด โดยเฉพาะการจับปลาบึกที่มีขนาดใหญ่ ต้องเช่นไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่สิงสถิตอยู่ในแม่น้ำ ชาวลุ่มน้ำโขงให้ความเคารพแม่น้ำสายนี้เพราะหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนมาแต่บรรพกาล

พันปีที่กำเนิด

เครื่องจักสานเป็นงานศิลปหัตถกรรมที่ใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ อันเกิดจากการสาน สอด ทอ ถัก การทำเครื่องจักสานในบริเวณลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของไทยและลาว เริ่มปรากฏชัดเจนในยุคโลหะตอนปลายเมื่อประมาณพันปีมาแล้ว โดยมีหลักฐานสำคัญที่เกี่ยวข้องกับเครื่องจักสานคือ รอยसानบนผิวภาชนะเครื่องปั้นดินเผาจากแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี และแหล่งโบราณคดีจังหวัดลพบุรีแสดงว่า มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ทำภาชนะเครื่องปั้นดินเผา โดยใช้ภาชนะจักสานเป็นแม่แบบ

เถาใบไม้

การทำเครื่องจักสานยุคแรกๆ มนุษย์ใช้พืชที่มีลักษณะเป็นเถา เช่น เถาวัลย์ หรือใบไม้ที่มีลักษณะเป็นเส้น อย่างใบมะพร้าวมาสานขัดกันอย่างง่ายๆ เพื่อใช้เป็นภาชนะใส่ผลไม้หรือสิ่งของต่างๆ หรือเอามาสานขัดกันเป็นแผงหรือแผ่นสำหรับปูนั่ง รองนอน ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นเสื่อที่มีลวดลายประณีต

แปรรูป

เมื่อมนุษย์รู้จักแปรรูปวัตถุดิบให้เป็นเส้นเล็กๆ เช่น นำไม้ไผ่มาจักเป็นตอก จักหวายเป็นเส้น ฉีกใบไม้เป็นริ้วๆ หรือนำต้นกระจูดมาทุบให้แบน เครื่องจักสานจึงมีรูปทรงและลวดลายประณีตงดงามสันนิษฐานเชื่อมโยงได้ว่า ในยุคที่มีการทำเครื่องจักสานนั้น มนุษย์ผลิตเครื่องมือ เช่น มีด พร้า ขวาน ได้แล้ว จึงนำมาจัก เเหลา วัตถุดิบสำหรับใช้สานภาชนะ เครื่องใช้ทำให้เครื่องจักสานมีรูปแบบที่หลากหลาย และพัฒนามาจนถึงทุกวันนี้

เครื่องจักสานในประเทศไทย

ภาคเหนือ หรือล้านนาไทย

แหล่งผลิตเครื่องจักสานสำคัญ มีวัตถุดิบหลายชนิด เช่น กก แห่ียง ไบลาน และไม้ไผ่ ภาคเหนือมีศิลปวัฒนธรรม ขนบประเพณี และความเชื่อที่มีเอกลักษณ์ ทำให้เครื่องจักสานมีลักษณะเฉพาะตน เช่น ชันโตก ลั้งถึง ก๋วย ช้าหวด ก่องข้าว กระจิบข้าว แอบข้าว เบี้ยด

ภาคกลาง

ส่วนใหญ่ใช้ไม้ไผ่เป็นวัตถุดิบในการจักสาน เพราะหาได้ง่าย ทนทานต่อสภาพภูมิอากาศแบบร้อนชื้น ทนน้ำ และมีความเหนียวเมื่อแช่อยู่ในน้ำ จึงนำมาทำเครื่องมือเกษตรกรรม เครื่องมือจับ ดัก ชั่งสัตว์น้ำ อาทิ ตะกร้า สุ่ม กระชัง ไซ เป็นต้น นอกจากนี้ยังนิยมใช้วัสดุที่มีตามท้องถิ่น เช่น หวาย ไบลาน กก แห่ียง ก้านและใบมะพร้าว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน

แม้จะมีวัฒนธรรมการบริโภคข้าวเหนียวคล้ายภาคเหนือ แต่เครื่องจักสานของชาวอีสานก็มีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไปทั้งก่องเข้าและกระจิบเข้า นอกจากนี้ยังมีกระจับงู คู ตะกร้า กระจาด เครื่องมือจับและดัก สัตว์น้ำ เช่น ไซ ช้อง ตุ่มดักกบ ซ่อน ปุ่มชั่งปลา ฯลฯ เครื่องจักสานที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการเลี้ยงไหมและการทอผ้า เช่น

กะเพียดบ้านฝ้าย กระดังเลี้ยงไหม จ่อเลี้ยงไหม เครื่องจักสานที่เกี่ยวข้องกับชนบประเพณี ได้แก่ เบ็้งหมากสำหรับใส่ดอกไม้และเครื่องบูชา

ภาคใต้

เครื่องจักสานภาคใต้มีหลายชนิด ตั้งแต่เครื่องมือดักและจับสัตว์น้ำ เช่น ข้อง เเซงเลง ไชทอน ไปจนถึงเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น กระดัง เฌอบาย ไต้ระ หมาดักน้ำ

เครื่องจักสานบางชนิดของภาคใต้ทำด้วยวัสดุดิบที่มีอยู่เฉพาะบางท้องถิ่นเท่านั้น ได้แก่

เครื่องจักสานย่านลิเภาทำกันมากในจังหวัดนครศรีธรรมราช

เครื่องจักสานกระจูดทำกันมากในจังหวัดพัทลุง สงขลา และปัตตานี

เครื่องจักสานที่ทำจากใบลำเจียกหรือปahnัน เตย ใบตาล ต้นค้ำ่า ใบจาก กาบหลาวอิน

พม่า (เมียนมา)

แม่น้ำโขงไหลจากตอนใต้ของจีนผ่านชายแดนพม่าและลาวประมาณ 100 กิโลเมตร จากนั้นก็มุ่งสู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้สู่ไทยและลาว

เครื่องจักสานของพม่ามีลักษณะคล้ายกับที่ใช้กันทั่วไปในชุมชนเกษตรกรรมลุ่มน้ำโขง ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพ ในชีวิตประจำวัน ทั้งตะกร้า สุ่มที่นำสนใจคือเครื่องมือดักจับปลาแห่งทะเลสาบอินเด เครื่องจักสานที่มีชื่อเสียงของพม่าชนิดหนึ่ง คือ เครื่องสานทาร์ก เช่น ปั้นโต ชัน อุบ ทำในบริเวณเมืองพุกาม ซึ่งมีความงดงามละเอียดประณีต สืบทอดฝีมือมานับพันปี ปัจจุบันงานจักสานฝีมือดีมาจากเมืองพุกามและมัณฑะเลย์

กัมพูชา

แม่น้ำโขงเป็นแหล่งน้ำสำคัญของกัมพูชา โดยไหลจากลาวเข้าสู่กัมพูชาบริเวณเมืองสตั้งตรงในภาคเหนือ ตัดผ่านประเทศไปเป็นระยะทาง 500 กิโลเมตรก่อนเข้าสู่เวียดนามไปออกยังทะเลจีนใต้ บางช่วงมีลำน้ำกว้างถึง 5 กิโลเมตร

กัมพูชานั้นมีศิลปะขอมซึ่งเป็นศิลปะที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในแหลมอินโดจีน รวมถึงเมืองพระนครที่เคยยิ่งใหญ่และเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม เครื่องจักสานประเภทจับ ดัก และขังสัตว์น้ำของชาวกัมพูชาที่ตั้งถิ่นฐานตามริมแม่น้ำโขง มีลักษณะร่วมกับของไทย เช่น กระชัง ข้องตุ้มปลายอน เครื่องจักสานที่เป็นสินค้าสำคัญของชาวกัมพูชา ได้แก่ เสื่อเครื่องหวายตะกร้า ภูมิภาคซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีด้านงานสานตะกร้า ได้แก่ เสียมเรียบและกำปงจาม

ลาว

แม่น้ำโขงไหลผ่านลาวโดยลัดเลาะจากเหนือลงใต้ ครั้นมาถึงตอนใต้สุดสายน้ำก็จะกลายเป็นน้ำตก แม่น้ำโขงเป็นแหล่งอาหารที่อุดมด้วยปลานานาพันธุ์ อีกทั้งยังเป็นแหล่งน้ำใหญ่หล่อเลี้ยงแปลงนา จนเป็นที่มาของเครื่องจักสานที่ใช้ประกอบอาชีพและใช้ในชีวิตประจำวัน

ศิลปวัฒนธรรมลาวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับศิลปวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะในภาคอีสานนอกจากนับถือศาสนาพุทธเหมือนกันชาวลาวยังบริโภคข้าวเหนียวเป็นอาหารหลักเหมือนชาวไทยอีสาน จึงมีรูปแบบของเครื่อง

จักสานหลายอย่างที่คล้ายคลึงกัน เช่น ก่องข้าว, กระติบข้าว, ตะกร้า หรือที่ภาษาถิ่นเรียก “กะด้า” หรือ “กะต่า” รวมไปถึงเครื่องจักสานที่ใช้ประกอบอาคารบ้านเรือน และสำหรับประกอบอาชีพ เช่น ตุ่มปลายอน ตุ่มสำหรับดักปลายอนหรือสังกะวาดบริเวณชายฝั่งแม่น้ำโขงในประเทศลาว ซึ่งมีความสมบูรณ์ทั้งประโยชน์ใช้สอยและรูปทรงสวยงาม เป็นวัฒนธรรมร่วมของชนเชื้อสายลาวในประเทศไทยและประเทศลาว

เวียดนาม

เวียดนามเรียกแม่น้ำโขงว่า “กู่ลองยาง” หรือแม่น้ำเก้ามังกรโดยไหลผ่านภาคใต้ของเวียดนามก่อนลงสู่ทะเลจีนใต้สันนิษฐานว่าบรรพบุรุษของชาวเวียดนามโบราณมีการผสมผสานระหว่างชนเผ่ามองโกลอยด์เหนือจากจีนและใต้ซึ่งเป็นชาวทะเล ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวแบบนาดำและจับปลา เครื่องจักสานของเวียดนามจึงแนบแน่นกับการใช้ชีวิตและการประกอบอาชีพเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ในลุ่มน้ำโขง ไม้ไผ่และหวายถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายโดยช่างฝีมือชาวเวียดนามที่สืบทอดมานับพันปี

เวียดนามยังมีเครื่องจักสานที่แปลกโดดเด่น เรียกว่า “เรือกะระง” (Thung Chai) หรือเรือกะรำมีรูปทรงกลมทำจากไม้ไผ่สานเคลือบด้วยน้ำมันยางชันป้องกันน้ำซึมเข้าเรือ ใช้ในอาชีพประมง การสัญจร และบรรทุก เสีียง ทรงตัวดีมีน้ำหนักเบา สู้คลื่นสู้ลม รับน้ำหนักได้มาก มีขนาดตั้งแต่ 1.6-2.2 เมตร หมวกจักสานทรงสามเหลี่ยมที่กลายเป็นสัญลักษณ์ของประเทศ ก็ยังนิยมใช้กันในปัจจุบัน

วัตถุประสงค์ร่วม

เครื่องจักสานเป็นวัตถุประสงค์ร่วมของประชาชนที่อาศัยอยู่ในแถบลุ่มน้ำโขง โดยเฉพาะประชากรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือซึ่งเป็นคนไทยเชื้อสายลาว ผู้ไท กลุ่มชนเหล่านี้ บริโภคข้าวเหนียวหนึ่งเป็นอาหารหลัก เหมือนกับชาวลาว ภาชนะจักสานสำหรับใส่ข้าวเหนียวหนึ่งที่เรียกว่า ก่องข้าว และกระติบข้าวจึงมีรูปแบบที่คล้ายคลึงกันทั้งในประเทศไทยและประเทศลาว

“ตะกร้า” ภาษาถิ่นอีสานและลาวเรียก “กะด้า” หรือ “กะต่า” สานด้วยไม้ไผ่ของได้สารพัดใช้ได้ทั้ง หิ้ว หาบ และคอนด้วยไม้คาน กะต่าหิ้วหรือ “กะต่าฮวง” หรือกะต่าวง มีรูปทรงคล้ายๆ กัน ต่างกันที่ขนาด ใช้ได้ทั้งหาบเป็นคู่และหิ้วใบเดียว ใช้ใส่ผัก ผลไม้ ถ่าน และสิ่งของอื่นๆ ใช้เป็นเชี่ยนหมากเรียก “คูหมาก” ใช้ขนยาทำเป็นครุหรือคู่สำหรับดักน้ำ หรือสานตาห่างๆ ใช้ใส่สิ่งของบรรทุกเกวียน เรียก “กะต่าตาแตก” ชาวอีสานนิยมใช้กะต่ากันทั่วไปเพราะมีน้ำหนักเบาทำได้ง่าย ราคาถูก

เครื่องจับ ดัก ขังสัตว์น้ำ

มี 2 แบบคือ แบบที่ใช้ในแหล่งน้ำตื้นที่อยู่ไกลจากแม่น้ำโขงมีขนาดเล็ก เช่น ไซ ตุ่ม ลอบ ต่างจากเครื่องจับ ดัก และขังสัตว์น้ำของกลุ่มชนที่ตั้งถิ่นฐานตามริมแม่น้ำโขง ซี มูล ซึ่งมีขนาดใหญ่ ใช้จับสัตว์น้ำในแม่น้ำโขงทั้ง ไทย ลาว กัมพูชา เช่น กระชัง ข้องโบ้ ข้องลอย ตุ่มปลายอน

เครื่องจักสานที่ใช้ประกอบอาชีพ

เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำเกษตรกรรมบริเวณลุ่มน้ำโขงที่สำคัญประเภทหนึ่งคือ เครื่องจักสานไม้ไผ่ (bamboo wicker works) มีรูปแบบและลักษณะการใช้สอยคล้ายกัน แต่เรียกต่างกันตามภาษาถิ่น เช่น ภาษาชนเผ่า “กระดั่ง” สำหรับฝัดสิ่งเจือปนออกจากเมล็ดพันธุ์พืชหรือใช้ตากสิ่งต่างๆ หากมีขนาดเล็กเรียก “กะเบี่ยน” ใช้วางบนพาดข้าวเป็นสำหรับอาหารเรียก “กระดั่งพาดข้าว” หรือ “พาดข้าว” ใ้เสื่อเรียก “กะทอเสื่อ” หรือ “กั้งเสื่อ” ใ้ยาสูบเรียก “กะทอยา” ใ้ฝักเรียก “กะทอหมากฝัก”

อาคารบ้านเรือน

เครื่องจักสานประกอบอาคารบ้านเรือนส่วนมากทำด้วยไม้ไผ่และหวาย โดยเฉพาะเรือนพักที่เรียกว่า เรือนเครื่องผูกซึ่งสร้างด้วยไม้ไผ่เป็นหลัก ตั้งแต่เสาเรือน พื้น โครงหลังคา ฝา มีวัตถุติดชนิดอื่นบ้าง เช่น ใบตาล ใบลาน มาทำเป็นฝาบ้าน หลังคา ฝาเรือนอาจสานด้วยตอกแบนป็นใหญ่ๆ เป็นแผงๆ เรียกว่า เสื่อลำแพน หรือ ลำแพน บางถิ่นอาจสานเป็นลวดลายสวยงาม หรือใช้ซี่กไม้ไผ่ขัดกัน เรียก ฝาขัดแตะ

จากอาณาจักรอยุธยา ผ่านวันเวลา

พระนครศรีอยุธยาอดีตราชธานีที่ยิ่งใหญ่ มีการสั่งสมวัฒนธรรม และมรดกทางศิลปหัตถกรรมสืบมา โดยพบหลักฐานจากพระยาโบราณราชธานินทร์ที่ได้บันทึกถึงตลาดเครื่องจักสานในสมัยอยุธยาไว้ว่า “ถนนย่านบ้านพรหมมณีน่าวัดช้าง มีตลาดต้นชายกระบุงตะกร้ากะโล่ครุเขือก เสื่อลวดเครื่องสารครบ ชื่อตลาดบ้านพรหมมณี”

ปัจจุบันชาวพระนครศรีอยุธยายังคงผลิตเครื่องจักสานต่อเนื่องกันมาทั้งการสืบทอดรูปแบบ วิธีการ และมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักเครื่องจักสานขึ้นชื่อของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ส่วนใหญ่เป็นประเภทข้าวของเครื่องใช้ ของประดับสวยงาม อาทิ ตะกร้าไม้ไผ่ ฝาชี งบ เครื่องมือจับสัตว์น้ำ และปลาตะเพียนใบลาน เป็นต้น

ปลาตะเพียน

ชยันหมัน “เพียร”

ปลาตะเพียนเป็นปลาน้ำจืดชนิดหนึ่ง รูปร่างคล้ายสีห์เหลี่ยมหัวแหลมตัด สามารถสานให้มีลักษณะใกล้เคียงได้ คนโบราณจึงใช้โบราณสถานเป็นรูปปลาตะเพียนแขวนไว้เหนือเปลนอนของเด็กอ่อนเพื่อให้ดูเล่นเป็นสิ่งมงคล และอวยพรให้เด็กเจริญเติบโต มีฐานะมั่งคั่งอุดมสมบูรณ์ดุจปลาตะเพียนในฤดูช้าวตกรวง หากแขวนไว้หน้าบ้านก็จะทำให้มั่งมีศรีสุข ทำมาค้าขึ้น ปลาตะเพียนโบราณเป็นงานหัตถศิลป์ที่อยู่คู่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มาเนิ่นนาน และเป็นแหล่งผลิตปลาตะเพียนโบราณที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย

และจากความเป็นตอนหนึ่งของหนังสืองานช่างพื้นถิ่น ของกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม เขียนไว้ว่า “...ปลาตะเพียนยังมีนัยยะที่บ่งบอกถึงความชยันหมันเพียร ตามชื่อ “เพียร” อีกด้วย...”

ไซ-อำเภอบางไทร

แผ่นดินเก่าแก่นี้มีมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตลอดริมน้ำยังมีต้นไทรขึ้นอยู่จำนวนมาก กลายเป็นที่มาของชื่อ “อำเภอบางไทร” บางตำนานก็เล่าว่าคนกรุงเก่าแถบนี้นิยมใช้ไซดักปลาทำมาหากิน คำว่า “ไซ” ที่พ้องเสียงก็กลายเป็นชื่อของ “อำเภอบางไทร” จวบจนทุกวันนี้

ไซ เครื่องจักสานสำหรับดักปลา สานด้วยไม้ไผ่รูปทรงกระบอก กลางป่องปลายมน ภายในมีงา ใช้สำหรับดักปลาที่ว่ายทวนน้ำ

งอบโบราณ : ไม้ร้อน ไม้อบ

งอบสามารถคุ้มได้ทั้งแดดทั้งฝน มีจุดเด่นตรงที่ใส่แล้วไม่อบ ไม้ร้อนไม่ซังไว้เหมือนหมวกสมัยใหม่ เนื่องจากลมพัดผ่านรังอบได้ เป็นเครื่องจักสานซึ่งทำกันมากที่สุดที่ อ.บางปะหัน จ.พระนครศรีอยุธยา

พัดสาน: ไม้ไผ่สุใบพัด

พัดสานเป็นเสมือนวัสดุสามัญประจำบ้านของคนไทยมาแต่โบราณเพราะใช้พัดเตาไฟหุงหาอาหาร พัดคลายร้อน พัดไล่มดและแมลง คือของเด่นของดีประจำ อ.บ้านแพรก จ.พระนครศรีอยุธยา โดยทำจากไม้ไผ่สีสุก

จักสานย่านลิเภา

เป็นศิลปหัตถกรรมที่มีชื่อเสียงของภาคใต้มานานกว่า 100 ปี เจ้าพระยาเมืองนครศรีธรรมราชเคยนำมาถวายเจ้านายในกรุงเทพฯ แต่ยังไม่แพร่หลาย จนมาสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเริ่มเป็นที่นิยมในหมู่เจ้านายชั้นสูง

พระราชินีทรงรื้อฟื้น

จักสานย่านลิเภา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงพระราชดำริว่างานจักสานย่านลิเภาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้สร้างสรรค์ขึ้นไว้น่าเสียดายที่จะปล่อยให้สูญเสีย และด้วยความประณีตในตัวของเครื่องจักสานย่านลิเภา นั้น ทรงเชื่อว่าจะสามารถพัฒนาเป็นอาชีพเสริมให้แก่ราษฎรในแถบที่มีพืชพันธุ์ย่านลิเภาขึ้นได้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จัดหาผู้ที่มีความรู้ในด้านนี้ถ่ายทอดวิชาความรู้แก่สมาชิกของมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพ เป็นงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดอาชีพอันมั่นคง สร้างชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแก่พสกนิกรสมดังพระราชปณิธาน

ย่านลิเภาของจังหวัดนราธิวาส มีลักษณะใบเรียวกเล็กเหมือนเส้นไหม สีสน้ำตาลเข้ม ช่างงานจึงมีลวดลายความประณีต งดงาม ส่วนงานจักสานย่านลิเภาของจังหวัดนครศรีธรรมราชนั้นมีเส้นใหญ่ คล้ายเส้นด้ายปาน มักสานเป็นลายไทย นิยมนำมาทำเป็นกระเป๋าถือของสุภาพสตรี